

Inteligența teritorială. Rezultatele anchetelor sociologice asupra dezvoltării spațiului rural

Mihai Pascaru

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba-Iulia

The present study offers a rather new approaching perspective for the social sciences in our country – the perspective of territorial intelligence. After a preview of the definitions of this concept, we present the main associated principles, as well as the specific methodological approaches. The restoring of the results of the sociological inquiry is considered to be a nucleus of the methodological approaches reunited by Professor J.J. Girardot under the tiles Catalyse. The technique of restoring is also the basis for the exploratory investigations whose results are presented in this study. Through the sociological inquiry, we tried to identify the inhabitants' representations in the micro-region Albac-Scărișoara-Horea (Alba country) of the main local and family problems as well as the development opportunities in the micro-region. A part of the results of the sociological inquiry have been restored to the participants to the inquiry through the interview guide, at the same time analysing the results and stimulating the local territorial intelligence at the level of inhabitants and local authorities as well.

Delimitări conceptuale

Ce este inteligența teritorială ?

Ce este inteligența teritorială, dacă nu inteligența de a trăi împreună într-un spațiu-timp dat? se întreba la un moment dat Bernard Corbineau. Și, remarcă autorul citat, cu toate că „spațiu-timpul” (fr. *espace-temps*) cunoaște o transformare rapidă, această definiție a inteligenței teritoriale nu constituie conținuturile sale (Corbineau, 2005).

Definiția de mai sus ar putea părea suficientă prin generozitatea ei euristică, însă, în realitate, conținuturile noțiunii de inteligență teritorială sunt mai complexe.

O perspectivă ceva mai aplicată pare să propună E. Ferrari: „Inteligența teritorială poate fi asimilată *teritorialității* care rezultă

din fenomenul *valorificării* resurselor unui teritoriu și din transferul competențelor între actori locali de orientări culturale diferite” (Ferrari, 2006). Ea nu poate exista însă fără a apela la tehnologiile informației și fără a mobiliza competențele în serviciul atractivității și competitivității teritoriilor, remarcă Ferrari. Așa cum se observă, în această definiție, accentul este pus pe teritoriu și stăpânirea sa (fr. *appropriation*).

Pentru Jean-Marc Blancherie, ca și managementul cunoașterii (en. *knowledge management*), inteligența teritorială izvorăște din conjuncția schimbărilor majore și interdependente la nivel economic și social. În raport cu logicele teritoriale, consideră Blancherie, inteligența teritorială are semnificații diferite de cele ale *managementului cunoașterii*, care se raportează doar la logicele organizaționale

(Blancherie, 2001). În fapt, inteligența teritorială este o construcție, un artefact, care depinde de voința și de proiectele actorilor, construcția unei dimensiuni colective și transformatoare fiind esențială pentru un proiect de inteligență teritorială. Este vorba de a genera o inteligență colectivă activă, o capacitate de acțiune inteligentă și în același timp creativă care nu mai este condiționată de proximitățile fizice sau de apartenențe la diferite proximități sociale, familiale, comunitare, ci trece dincolo de toate acestea.

Într-un alt articol, Blancherie și François Badénès apreciază că inteligența teritorială are ca funcție „transformarea inteligenței și competenței individuale în inteligență și competență colectivă” (Blancherie, Badénès, 2004), vizând „transmiterea rezultatelor cercetării către publicurile interesate”, ceea ce înseamnă noi raporturi între cultură și inovație la scară teritorială și înseamnă totodată integrarea de noi practici în susținerea dezvoltării.

Vorbind de o demistificare a inteligenței teritoriale, aceiași autori semnaleză o serie de blocaje în promovarea acesteia: 1) închiderea actorilor și serviciilor, în sensul lipsei de apetit pentru noua tehnologie; 2) mizele politice; 3) refuzul transversalității în detrimentul verticalității; 4) slabe competențe în utilizarea tehnologiilor informației și ale comunicării; 5) absența unei culturi a managementului și a obișnuinței împărtășirii cunoștințelor; 6) probleme de diseminare a rezultatelor cercetării cu care, prin definiție, inteligența teritorială se asociază.

Mai recent, Aurelien Gaucherand are în vedere trei puncte de plecare în definirea noțiunii care ne interesează aici: 1) *inteligența economică teritorială* (crearea de produse și animarea serviciilor inteligenței economice pentru actorii inovării în spațiul producției de bunuri și servicii); 2) *inteligența teritorială strategică* (crearea infrastructurilor permanente pentru o supraveghere (observație) strategică (fr. *veille stratégique territoriale*); 3) *gestiunea comunităților teritoriale* – crearea unui centru de resurse care să încurajeze dezvoltarea diferitelor „terito-

rii numerice” – informatizate (Gaucherand, 2006).

Prin urmare, atunci când spunem inteligență teritorială spunem și tehnologii ale informației utilizate inteligent în sprijinul dezvoltării teritoriale.

Având în vedere, de o manieră implicită, un asemenea aspect, Philippe Dumas, într-o comunicare din 2003, aduce în discuție dimensiunea etică a inteligenței teritoriale, dimensiune văzută și ca expresie a informației teritoriale „accesibile și gratuite pentru orice cetățean” (Dumas, 2003). Dumas vorbește, de asemenea, de „un precept al pluralității în crearea conținutului sistemelor de informare teritorială” și aceasta deoarece „fiecare comunitate teritorială regroupează sensibilități și interese variate, dacă nu chiar conflictuale”. Fiecare trebuie să se regăsească în ceea ce poate fi numit „cetățenie numerică” (fr. *citoyenneté numérique*) creată prin site-urile internet teritoriale.

O comunicare amplă asupra inteligenței teritoriale a prezentat în 2005 Jean-Jacques Girardot sub titlul *Inteligență teritorială și participare*. Girardot mărturisește în această comunicare faptul că el însuși a propus termenul de inteligență teritorială în 1999, în strânsă legătură cu cel de *inginerie teritorială* (fr. *ingénierie territoriale*), inteligența teritorială vizând „punerea managementului proiectelor și tehnologiilor societății informației în serviciul dezvoltării durabile”. Pe măsură ce se derulează mai multe proiecte, pe care Girardot le coordonează, se conturează și dezvoltă și o metodologie nouă, adecvată fundamentării inteligenței teritoriale, metodologie numită Catalyse. Catalyse înseamnă „metode și instrumente care permit implicarea largă a actorilor teritoriali în realizarea diagnosticelor teritoriale sau în observatoarele locale¹ în vederea elaborării de proiecte de acțiune de dezvoltare mai pertinente și mai eficiente” (Girardot, 2005). Principala caracteristică a metodologiei Catalyse, scrie Girardot, este *participarea*. Actorii teritoriali constituie mai întâi un parteneriat informal pentru elaborarea unui ghid de colectare a datelor în vederea realizării

unui diagnostic teritorial. Actorii colectează datele, fiecare la nivelul utilizatorilor săi (fr. *usagers*). Datele sunt puse la un loc pentru analiză. Apoi, actorii participă și la interpretarea rezultatelor.

Pentru Girardot, conceptul de *intelență teritorială* desemnează „ansamblul de cunoștințe pluridisciplinare care, pe de o parte, contribuie la înțelegerea structurilor și dinamicilor teritoriilor și, pe de altă parte, își propune să fie un instrument în serviciul actorilor dezvoltării teritoriale durabile” (Girardot, 2005).

În concepția lui Girardot, inteligența teritorială se fondează pe șase principii etice și metodologice, dintre care pe primul loc se află *principiul participării*.

De o deosebită valoare euristică ni se pare a fi identificarea principiilor etice ale inteligenței teritoriale în principiile dezvoltării durabile. Dezvoltarea durabilă, scrie Girardot, se bazează pe trei principii validate de numeroase instanțe morale și politice la scară planetară : 1) participarea tuturor actorilor la dezvoltare, în primul rând a cetățenilor ; 2) abordarea globală a situațiilor, caracterizată printr-un echilibru adecvat între considerațiile de ordin economic, social și de mediu ; 3) parteneriatul actorilor. Acestor trei principii etice li se asociază trei principii metodologice capabile să garanteze respectarea celor dintâi : 1) abordarea teritoriului ca spațiu de acțiune ; 2) generalizarea dezvoltării prin proiecte și a culturii evaluării ; 3) dezvoltarea accesibilității tehnologiilor societății informației.

În ansamblul lor, sintetizează Girardot, principiile enunțate țin cont de faptul că, pe de o parte, abordarea globală se fondează pe o viziune deopotrivă teritorială și prospectivă și, pe de altă parte, participarea și parteneriatul definesc inteligența teritorială ca un demers esențialmente orientat spre actori și fondat pe accesibilitatea tehnologiilor informației ca și pe cooperarea actorilor.

Participarea. Noțiunea de *participare*, precizează Girardot, nu privește doar operatorii (fr. *les opérateurs*), ci și beneficiarii acțiunii

și chiar cetățenii. Participarea privește decizia ca și conceperea, administrarea și evaluarea acțiunilor. Participarea se bazează pe comunicare, deci pe informarea în context interactiv. Aceasta presupune accesibilitatea informației, capacitatea actorilor de a accede la conținutul informației și, prin urmare, și la tehnologiile informației.

Abordarea globală și echilibrată. Principiul acesta se întemeiază pe faptul că dezvoltarea durabilă, după cum spune Girardot, tinde spre o armonizare a obiectivelor economice, ecologice, sociale și culturale. Față de logica centralistă (fr. *centralisée*), care se traduce global printr-o sectorializare a activităților, dezvoltarea durabilă se fondează pe o abordare integrată a problemelor la scară teritorială. Analiza este globală în sensul în care caracteristicile unui teritoriu depind de logicele mondiale. Ea mai este globală și în sensul în care integrează toate dimensiunile acțiunii teritoriale. Astfel, sunt luate în calcul dimensiunea socială, prin prioritatea acordată satisfacerii nevoilor celor deprivati, și dimensiunea ecologică, pentru a prezerva viitorul generațiilor care vin. Inteligența teritorială, conchide Girardot la acest capitol, implică numeroase sectoare ale cunoașterii și acțiunii (demografie, geografie, mediu, economie, comunicații, abordarea sănătății, a patrimoniului și a instituțiilor) și implică, în mod obligatoriu, dreptul, istoria și cultura.

Parteneriatul. Parteneriatul rezultă din abordarea integrată care presupune nu numai participarea, ci și cooperarea actorilor acțiunii teritoriale și, mai larg, a ansamblului actorilor dintr-un teritoriu. Inteligența teritorială, explică Girardot, este caracterizată de necesitatea dezvoltării metodelor și instrumentelor care să faciliteze munca în rețea a parteneriatelor de actori, împărțirea informației și cooperarea.

Să ne oprim în cele ce urmează asupra principiilor metodologice pe care le enunță Girardot.

Teritoriul, spațiu al acțiunii. Locul primordial ocupat de teritoriu în guvernare (fr. *gouvernance*) conferă un interes particular conceptului de *intelență teritorială*, consideră

Girardot. Teritoriul este definit ca interacțiune între un spațiu geografic și o comunitate umană. De aici rezultă că inteligența teritorială presupune trei nivele de analiză complementare: 1) comportamentul actorilor teritoriali, reprezentările lor și relațiile de putere, cadrele instituționale în sânul cărora ei acționează, ca și proiectele și realizările pe care le inițiază; 2) dinamica socioeconomică care rezultă din luarea deciziilor individuale sau colective: comportamente demografice, mobilitatea bunurilor și a persoanelor, dinamica activităților etc.; 3) structurile spațiale și evoluția lor, care sunt traduceri concrete ale jocurilor actorilor și dinamicilor socioeconomice: peisaje și mediu, exploatarea solului, morfologiile urbane și rețelele de așezări, echipamente și infrastructuri etc. În ceea ce privește teritoriul, sunt importante identificarea teritoriului *pertinent pentru acțiune* în raport cu teritoriile administrative și analiza guvernării la mai multe nivele (fr. *multi-niveaux*).

Managementul de proiecte și evaluarea acțiunii. Participarea, consideră Girardot, presupune capacitatea de a elabora și conduce proiecte, evaluarea fiind garanția unei gestiuni eficiente. Elaborarea de proiecte în contextul unei abordări globale și integrate presupune un efort de învățare (fr. *apprentissage*) important din partea actorilor. Participarea la realizarea colectivă a unui diagnostic teritorial, apoi realizarea sistemului inteligenței teritoriale, instaurează un proces de învățare care se continuă cu evaluarea participativă a acțiunilor, aceasta semnificând valorificarea bunelor practici și identificarea erorilor de evitat.

Accesibilitatea informației și a tehnologiilor societății informației. Rețelele informatice, apreciază Girardot, constituie infrastructura inteligenței teritoriale. Instrumentele informatice și de telecomunicații sunt indispensabile pentru organizarea schimburilor și a muncii colective a actorilor, numeroși și diferiți, aflați la distanță unul de altul și nesincronizați în timp. Dar, remarcă Girardot, tehnologiile informației nu asigură automat împărtășirea informației și nici producerea automată a informațiilor noi.

Inteligența teritorială, apreciem noi, prin unele dintre conținuturile și principiile ei (precum cel al participării și cel al parteneriatului), se apropie pe alocuri de ceea ce numește astăzi *dezvoltare comunitară*.

Definiția dezvoltării comunitare dată în 1956 de Națiunile Unite, ca efort unit al colectivității cu al autorităților guvernamentale de a îmbunătăți condițiile economice, sociale și culturale ale comunităților, de a integra aceste comunități în viața națiunii și de a le face capabile să contribuie la progresul național, este urmată de definiții mai operaționale cum ar fi cea făcută de International Cooperation Administration (1956): dezvoltarea comunitară este procesul acțiunii sociale în cadrul căruia membrii unei comunități se organizează pentru a planifica și acționa în comun, pentru care: 1) își definesc nevoile și problemele comune și individuale; 2) întocmesc planuri cu scopul satisfacerii nevoilor și rezolvării problemelor identificate, pe baza resurselor comunității; 3) suplimentează resursele atunci când este necesar prin atragerea lor de la agenții guvernamentale și neguvernamentale din afara comunității (Buțiu, 2006).

Extrem de sintetic, Dumitru Sandu scrie că dezvoltarea comunitară „se referă la *schimbări voluntare în, prin și pentru comunitate*” (Sandu, 2005, 15).

Este ceea ce, credem noi, corespunde în linii mari și inteligenței teritoriale, dar, desigur, raporturile dintre cele două noțiuni se cer aprofundate în continuare, inteligența teritorială având, se pare, avantajul că vizează o dimensiune științifică mai pregnantă și implică tehnologiile informației în parteneriate ale cunoașterii care urmează să fundamenteze proiectele de dezvoltare teritorială durabilă.

Inteligența teritorială, restituirea rezultatelor și cercetarea-acțiune

Restituirea rezultatelor este strâns legată de principiul participării în construcția și promovarea inteligenței teritoriale.

Trimiteri la restituirea rezultatelor unei cercetări găsim încă din deceniile șapte și

opt ale secolului trecut, într-o Franță care făcea eforturi considerabile în sprijinul *renovării rurale*.

Importanța unei anchete rurale prealabile și bine făcute, aprecia psihosociologul francez R. Mucchielli, crește cu atât mai mult cu cât feedbackul unei anchete, adică restituirea concluziilor la colectivitatea în care s-a efectuat ancheta (în condițiile în care colectivitatea a acceptat ancheta însăși), poate provoca deșteptarea dinamicilor locale. Din acest punct de vedere, consideră psihosociologul francez, *ancheta rurală constituie evenimentul decisiv*. Dacă anchetatorii vor ști să obțină cooperarea locuitorilor și să facă acceptată ancheta de la început, dacă ei vor ști să implice liderii informali și formali locali, *dacă ei vor reinjecta rezultatele* (și dacă locuitorii se recunosc în această imagine pe ei înșiși), o urnire, o clintire se produce deja pentru a putea amorsa schimbarea (Mucchielli, 1976).

Complexitatea restituirii nu este, din păcate, decât rareori abordată.

Pe cât de mult vorbesc manualele de cercetare și alte ghiduri metodologice de instrumente și oferă sfaturi pentru adecvarea și organizarea culegerii datelor, remarcă Bernard Bergier, pe atât de mult se neglijează relația cu destinatarii și impactul acesteia asupra sociologului și etnologului (Bergier, 2000). Destinatarii vizat prin restituire este reprezentat de interlocutorii din teren ai cercetătorului.

Bergier propune această definiție pentru restituire: „...acel act sau acea dinamică prin care cercetătorul împărtășește interlocutorilor din teren, în scopuri etice și/sau euristice, rezultatele provizorii și/sau definitive ale prelucrării datelor colectate în vederea analizei lor” (Bergier, 2000, 8).

Din definiția propusă restituirii de către Bergier reținem ca obiective pe cel etic și pe cel euristic. Am putea chiar merge mai departe și vorbi, în funcție de aceste obiective, de o *restituire-dar* sau o *restituire etică* și de o *restituire-cunoaștere* sau o *restituire euristică*. Dar, considerăm noi, restituirea este legată și de cercetarea-acțiune strategică sau de

intervenția sociologică. Vom distinge în final *restituirea-dar*, *restituirea-cunoaștere* și *restituirea-intervenție*, aceasta din urmă putând lua și forma *restituirii-animare* despre care scria R. Mucchielli.

În experimentările noastre din microregiunea Albac-Scărișoara-Horea, obiect al studiului de față, ca și în unele experimentări anterioare (Pascaru, 2003), am exploatat cu prioritate valențele euristice ale restituirii, celelalte dimensiuni urmând să facă, într-o manieră programată, obiectul altor investigații.

Investigații exploratorii în microregiunea Albac-Scărișoara-Horea

Teritoriul studiat și organizarea investigațiilor exploratorii

Stabilirea caracteristicilor teritoriului, în contextul metodologiei Catalyse, precede ancheta sociologică și restituirea rezultatelor ei, fapt care explică de ce datele noastre de mai jos sunt la nivelul anului 2003, cercetările debutând în 2004-2005.

Microregiunea Albac-Scărișoara-Horea este situată în nord-vestul județului Alba. Aceasta ocupă o suprafață de 20.871 ha, ceea ce reprezintă 4,3% din suprafața zonei rurale a județului Alba. Aici trăiește 4% din populația rurală a județului (6.487 locuitori) în 3,7% dintre locuințele satelor Albei (vezi și tabelul 1).

La nivelul ruralului județului Alba, femeile reprezintă 49,6%, iar în microregiunea studiată 48%. Rata născuților vii este de 9,3 la mie în ruralul Albei și de 10,5 la mie în microregiunea Albac-Scărișoara-Horea. Decedații la mia de locuitori reprezintă 15,4 în satele județului Alba și 10,9 în microregiune. La o populație care reprezintă 4%, suprafața agricolă totală reprezintă doar 2%, din care cea arabilă 14%, față de 40% în ruralul Albei. Pășunile și fânețele constituie în microregiune 86% din suprafața agricolă și, corespunzător,

numărul bovinelor este de 639 la mia de locuitori față de 366 în totalul zonei rurale a Albei. Producția de lapte însă este de 7,8 hl/locuitor în microregiune, cu foarte puțin mai mare decât cea din ruralul total al județului: 7,4%.

Tabelul 1. *Indicatori economici ai microregiunii Albac-Scărișoara-Horea, comparativ cu ruralul județului Alba*

Indicatori economici	Rural Alba	Microregiune
Suprafața totală	486.965	20.871
Număr de locuințe	61.799	2.293
Populația	161478	6487
Ponderele femeilor (%)	49,5	48
Născuți vii la 1.000 de locuitori	9,3	10,5
Decedați la 1.000 de locuitori	15,4	10,9
Suprafața agricolă totală	266.913	5.326
Ponderele suprafeței arabile (%)	40	14
Ponderele pășunilor și fânețelor (%)	60	86
Bovine în gospodăriile populației la 1.000 de locuitori	366	639
Producția de lapte de vacă și bivoliță (hl/locuitor)	7,37	7,8

Sursă : Direcția de Statistică a Județului Alba, date la nivelul anului 2003.

Cele trei comune care compun microregiunea (Albac, Scărișoara și Horea) aveau câteva probleme majore de infrastructură (căi de transport și telecomunicație, alimentare cu apă etc.), rate ale sărăciei apropiate valoric, plasate cu mult peste media pe județ și ponderi mari ale populației în vârstă de peste 15 ani cu cel mult școala primară, deci cu nivel de educație scăzut (vezi tabelul 2).

Diferențele înregistrate la indicatori ai capitalului uman (ponderi mai mari ale populației cu nivel de școlaritate scăzut în Scărișoara, rate mai mari ale șomajului de durată în Albac, procent mai mare de copii în Albac) dau notele particulare ale fiecărei comune, observă C.A. Buțiu, dar sugerează și o anumită complementaritate într-un eventual proiect de dezvoltare microregională (Buțiu, 2006). Deși capitalul natural este similar (zonă montană favorabilă turismului,

creșterii animalelor și exploatarea lemnului), Scărișoara a fost cotate drept una dintre cele mai sărace comune din România (Sandu, 1999), fără să înregistreze progrese remarcabile în ultimii ani, în vreme ce Albacul (satul centru de comună) a fost declarat sat turistic (în 2005), pe baza potențialului natural, uman și al infrastructurii turistice. Acesta ar putea constitui polul de dezvoltare a microregiunii, mai consideră C.A. Buțiu.

Investigațiile în microregiune au fost organizate în două etape: 1) realizarea unei anchete sociologice pe bază de chestionar (144 de subiecți chestionați la nivelul microregiunii) și 2) restituirea rezultatelor anchetei sociologice sub forma restituirii individualizate (în toate cele trei comune – 25 de subiecți) și sub forma restituirii de grup (în comuna Albac, prin participarea cercetătorilor la o ședință a Consiliului Local).

Tabelul 2. *Probleme ale microregiunii Albac-Scărișoara-Horea reflectate în indicatori ai sărăciei*

Indicatori ai sărăciei	Medie pe microregiune	Medie pe județul Alba
Rata sărăciei ²	0,41	0,25
Pondere populației sub 16 ani (%)	22,91	19,1
Pondere populației de 65+ ani (%)	18,21	14,6
Pondere populației de 15+ ani cu cel mult școala primară (%)	33,84	17,86
Rata șomajului de durată	8,51	6,50
Pondere populației fără acces la apă curentă (%)	83,03	45,74

Sursă: Comisia Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale (CASPIIS), 2004 (date la nivelul anului 2003), prelucrare după Buțiu (2006).

Reprezentări asupra teritoriului studiat. Aprofundarea prin restituire

Conform principiilor metodologice ale dezvoltării comunitare, scrie Călina Ana Buțiu într-un studiu recent, statisticile oficiale și opiniile experților se cer conjugate cu opinii ale localnicilor (Buțiu, 2006).

Este ceea ce impune și principiul participării la nivelul inteligenței teritoriale.

Reprezentările și, implicit, opiniile localnicilor asupra problemelor comunitar-teritoriale au fost surprinse de noi prin intermediul unei întrebări din chestionarul anchetei sociologice, instrument prezentat de noi în anexe (vezi întrebarea 1.2.). Răspunsurile primite sunt sintetizate în datele conținute de tabelul 3.

Tabelul 3. *Reprezentări asupra teritoriului studiat*

Problema	Opțiuni	%
Drumuri proaste	125	89,3
Aprovizionare dificilă cu apă	48	34,3
Lipsa telefonului	20	14,3
Receptarea dificilă a programelor TV	53	37,9
Alte probleme (lipsa investițiilor străine, pericolul inundațiilor, lipsa locurilor de muncă, lipsa unei gropi de gunoi)	45	32,1

Identificarea reprezentărilor a continuat cu reprezentările asupra a ceea ce, pe viitor, se poate dezvolta mai bine în localitate (tabelul 4).

Datele furnizate de ancheta noastră demonstrează un acord cvasiunanim referitor la turism ca principală activitate economică care se poate dezvolta în microregiune. Excepție

face industria lemnului, care este pe primul loc pentru subiecții din Horea (unde exploatarea și prelucrarea primară a lemnului este acum cea mai consistentă sursă de venit). Pentru aceștia, prin urmare, șansele dezvoltării sunt legate de o activitate economică problematică sub aspectul dezvoltării durabile.

Tabelul 4. *Reprezentări privind oportunitățile de dezvoltare în microregiune*

Oportunitatea de dezvoltare	Opțiuni	%
Turismul	130	92,9
Creșterea animalelor	121	86,4
Industria lemnului	117	83,6
Prelucrarea laptelui	99	70,7
Comerțul	81	57,9
Meșteșugurile	80	57,1
Prelucrarea cărnii	73	52,1
Pomicultura	59	42,1
Cultura plantelor de câmp	48	34,3
Altă activitate economică (exploatarea resurselor de piatră și minereuri neferoase, piscicultura, culesul și prelucrarea fructelor de pădure, croitorie, albinărit)	16	11,4

În restituirea rezultatelor s-a utilizat ca instrument ghidul de interviu, prezentat de noi în anexe. Sigur, acolo unde datele au fost mult diferite de la o comună la alta, întrebările din ghidul de interviu au fost adaptate rezultatelor obținute în ancheta sociologică, structura generală rămânând însă cea din anexe.

Astfel am reținut mai întâi faptul că, în conformitate cu datele din tabelul 3, ierarhia problemelor comunitar-teritoriale era următoarea: 1) starea proastă a drumurilor (81,6%); 2) nereceptarea programelor TV (40,8%) și 3) aprovizionarea deficitară cu apă (36,7%). Aceste date rezultate din ancheta sociologică au fost prezentate interlocutorilor noștri, fiind urmate de întrebările: *Sunteți de acord cu această ordine?, Care ar fi soluțiile la fiecare dintre probleme?*

Majoritatea celor chestionați considerau că ierarhia dată de ancheta noastră este corectă. Cei care ar fi schimbat ceva în ierarhia propusă ar fi pus pe locul al doilea aprovizionarea cu apă sau ar fi schimbat total ierarhia: „Eu sunt de părere că pe primul loc este aprovizionarea cu apă, pe locul doi receptarea programelor TV, iar pe locul trei drumurile” (B.P., Scărișoara). Și fostul primar din Albac propunea altă ordine, sugerând

și câteva direcții de soluționare: „Clasificarea mea: 1) aprovizionarea cu apă, 2) drumurile și 3) receptarea programelor TV. Pentru drumuri și apă cred că ar fi foarte bune proiectele pe sate, dar nu numai pe plan local, să se unească o întreagă zonă, mai multe sate reunite care să beneficieze. Pentru aprovizionarea cu apă sunt necesare canalizări. Soluții pentru receptarea programelor TV ar fi în zonă, programele... prin sateliți, cum sunt și la telefoanele mobile” (P.G., Albac).

Atunci când a fost vorba de soluții, a fost invocată mai întâi finalizarea lucrărilor începute: „Comunitatea europeană a făcut niște drumuri, dar nu sunt toate definitivite, țelul lor e să pună o mașină-două de teren pentru a aduce laptele la Albac. Să definitiveze drumurile cei care au început treaba” (H.G., Albac).

Apelul la fondurile europene era frecvent invocată în microregiune: „Dacă nu se poate aproba proiectul cu apă de la SAPARD de la București³, noi de aici nu putem face nimic” (T.T., primar, Albac).

Alte trimiteri se făceau la responsabilitățile autorităților departamentale și statale: „Dacă ne referim la drumurile județene, putem

observa că sunt foarte rele și ar trebui să se implice statul pentru rezolvarea acestor probleme. Tot o implicare a statului ar fi necesară și pentru realizarea drumului spre Huedin, care trece prin comuna noastră⁴” (C.O., primar, Horea).

Mobilizarea resurselor locale și familiale era secundară în raport cu aceste apeluri, dar totuși ferm invocată: „Da, cu drumurile! Dar puturoșii nu fac nimic. De la Lăzești⁵ sunt 100 de beneficiari de ajutor social, dar nu au pus o lopată de pietriș pe drum. Apa să și-o pună fiecare. De ce să le-o facă primăria?! De exemplu, când primăria a făcut sistemul de alimentare pentru instituții, cele din centru (școală, primărie ...), cei din centru au putut să se racordeze, iar unul dintre beneficiari a cerut o despăgubire fabuloasă pentru terenul pe care l-a cedat ca să se facă captarea” (A.B., preot, Scărișoara).

Incapacitatea mobilizării resurselor comunitare se răsfrângea până și asupra unei probleme vitale cum este asistența medicală: „Dispensarul medical se dărâma... a fost construit acum 74 de ani de un medic care s-a stabilit aici. S-au folosit de el toți medicii care l-au urmat, iar din 1970 nu au mai avut un medic care să locuiască în sat... toți au fost navetiști, până acum patru ani când ne-am mutat eu cu soțul aici. Ca să putem locui în casa dispensarului, a trebuit să investim 240 milioane de lei pentru renovări. Consiliul local a aprobat să ni se dea o parte din sumă..., dar nu toată. Ei mai bine stau fără doctor” (F.A., soție de medic, Scărișoara).

Restituirea rezultatelor la întrebarea legată de problemele comunitar-teritoriale ne-a permis și identificarea nivelului de responsabilitate corespunzător fiecărei probleme. A se vedea în acest sens tabelul 5.

Tabelul 5. Probleme și responsabilități

Probleme	Nivel de responsabilitate
Drumurile proaste	Preponderent statal și departamental
Aprovizionarea cu apă	Preponderent comunitar și familial
Receptarea TV	Preponderent familial

În legătură cu șansele de dezvoltare în microregiune, în cadrul restituirii, prezentarea rezultatelor anchetei sociologice și a clasamentului rezultat a fost urmată de întrebările: *Sunteți de acord cu acest clasament? , Ce credeți că împiedică acum gospodăriile să câștige suficienți bani din turism, creșterea animalelor și industria lemnului?*

În ceea ce privește turismul și dezvoltarea acestuia, în opinia celor intervievați, o serie de schimbări se impuneau urgent.

La acea dată, remarca un localnic, calitatea serviciilor turistice era îndoielnică: „Părerea mea este că oamenii nu sunt pregătiți pentru turism, pentru că pe om nu poți să-l trimiți la un WC afară sau să-l culci în cameră cu tine. Trebuie să ai amenajată o cameră și o baie cu duș și apă caldă. Dacă faci ceva, măcar să faci ceva de calitate” (P.I., Albac).

Se aprecia apoi că prețurile erau ridicate în raport cu serviciile oferite, chiar și acolo unde erau condiții adecvate de cazare: „Păi de turism oamenii s-au pregătit, dar au fost puțini turiști în vara acesta. Poate dacă ar lăsa prețurile mai jos, ar încuraja un pic turiștii. Că doar au camere și băi, doar prețurile sunt cam mari” (F.A., Albac). La Horea, dar nu numai, dezvoltarea turismului era frânată de infrastructura precară: „Turismul este împiedicat de starea proastă a drumurilor spre județul Cluj. Din Mățișești⁶ spre Cluj este drum neasfaltat și turiștii nu vin să se cazeze în Horea” (F.B., Horea).

O piedică în dezvoltarea antreprenoriatului în turism era considerată burocrăția, condiția de bază a investițiilor în acest domeniu: „Statul nu susține oamenii cu inițiativă pentru a-și înființa societăți comerciale cu

legi simple și avantajoase, este nevoie de foarte multe acte pentru înscrierea în registrul comerțului, nu se acordă împrumuturi avantajoase, lipsa banilor făcând imposibil de realizat aceste inițiative” (T.T., Scărișoara).

Microregiunea avea nevoie și de o altă promovare : „În zona noastră nu sunt turiști pentru că e slab mediatizată regiunea, dacă ar fi niște obiective turistice mai bine definite, ar fi șanse” (P.G., Albac).

În ciuda poziției pe care o ocupa în clasa-mentul nostru, creșterea animalelor nu era privită cu prea mult optimism. Numeroase piedici au fost aduse în discuție și între aceste piedici calitatea furajelor și lipsa pieței de desfacere a produselor sunt cel mai frecvent semnalate : „Creșterea animalelor nu s-ar dezvolta pentru că nu se poate crește o vacă cu furajele de aici, pentru că sunt sălbatice⁷ și nu dau destul lapte” (F.C., Horea) ; „Locuitorii satului își cresc animalele în gospodărie, fără a avea posibilitatea să-și valorifice laptele și produsele din lapte, surplusul de carne de porc și pasăre. Ar fi necesare centre de colectare a acestor produse prin investiții de la bugetul de stat (D.E., Scărișoara). Probleme de acest gen fuseseră semnalate de noi și în cercetările anterioare realizate în Munții Apuseni (Pascaru, Millea, Popeiu-Cărășel, 2002).

Comentariile referitoare la industria lemnului reflectau complexitatea proceselor deopotrivă ecologice, economice și sociale. Astfel se remarcă mai întâi dependența totală de industria lemnului a locuitorilor din zonă : „...La noi dacă se termină cu lemnul, e jale !” (P.H., Albac). Se aprecia apoi că exploatarea lemnului era dificilă și costisitoare, mai ales pentru oamenii în vârstă : „Cei care se ocupă de păduri câștigă domnește, dar nu se pot ocupa toți că-s coaste grele și trebuie să mergi mai mulți că nu te duci tu singur în pădure să tai un brad și până mai faci și scânduri... și-apoi transportul costă. Până la urmă nu mai rămâi cu nimic” (F.B., 82 ani, Albac). Activitatea de prelucrare propriu-zisă era și ea considerată costisitoare : „În prelucrarea lemnului nu sunt bani suficienți pentru un circular sau alte unelte de prelucrare”

(T.T., primar, Albac). În sfârșit, lipsa unei burse a lemnului conduce la stabilirea nesatisfăcătoare a prețurilor : „Cred că piața îi împiedică pe oameni să câștige suficienți bani din aceste activități economice, lipsa unei *burse a lemnului*, dacă se poate spune așa” (C.O., primar, Horea).

Epuizarea resurselor de material lemnos era și ea semnalată : „În industria lemnului de unde să mai fie lemn, că s-a tăiat prea mult ? !” (A.B., Albac). De aici și semnalul de alarmă legat de impactul tăierii pădurilor asupra dezvoltării durabile : „Cu lemnul au cam gătat. Să mai lase lemnul să se refacă, să mai aibă și copiii copiilor noștri (F.C., Horea) ; „Ar trebui să nu se mai taie masă lemnoasă, că stricăm mediul...” (B.A., preot, Scărișoara).

Turismul ar putea succeda industriei lemnului după unele opinii : „La ora actuală toți trăiesc din lemn și fac ce se mai poate face, până se mai poate face. Apoi când se termină cu lemnul, poate se dezvoltă turismul” (F.D., Horea).

Reprezentări asupra problemelor personale și de familie

Restituirea rezultatelor și identificarea de noi probleme

La nivelul problemelor personale și de familie, pe primul loc se situa, conform datelor anchetei noastre, lipsa banilor, urmată de problemele de sănătate (vezi și tabelul 6). La nivel de comune se constata ponderea mai ridicată a celor din Scărișoara și Horea (95% și, respectiv, 93%) care afirmă că se confruntă cu lipsa banilor, lipsa locului de muncă și cu probleme de sănătate, comparativ cu valorile înregistrate pentru Albac, de exemplu (77%).

După prezentarea rezultatelor anchetei, i-am întrebat pe interlocutorii noștri din teren *dacă sunt de acord cu ordinea dată de rezultatele anchetei și dacă au soluții de propus pentru rezolvarea problemelor ierarhizate* (vezi și anexe, Ghid de interviu Albac – selecție).

Tabelul 6. *Reprezentări asupra problemele personale și de familie*

Probleme personale și de familie	Opțiuni	%
Lipsa banilor	124	88,6
Lipsa locului de muncă	58	41,4
Probleme de sănătate	84	60,0
Altă problemă (lipsa medicamentelor subvenționate, singurătatea, „viața prea scumpă”)	17	12,1

Aproape unanim, cei intervievați se declarau de acord cu ierarhia rezultată din anchetă, unii susținând chiar faptul că toate cele trei probleme ar trebui să fie pe primul loc: „Eu sunt de părere că toate cele trei probleme ar fi pe primul loc, dar sunt de acord și cu această clasificare” (P.G., Albac).

La nivelul soluțiilor identificate, să remarcăm mai întâi faptul că ele fac trimitere la dezvoltarea de ansamblu a comunelor și chiar a microregiunii. Cei intervievați legau direct soluționarea problemei banilor de crearea de locuri de muncă: „Crearea locurilor de muncă ar rezolva problema lipsei banilor” (V.L., Albac). Chiar și primarul din Horea, unul dintre cei care nu era de acord cu ordinea rezultată din anchetă, făcea trimitere la același gen de soluții globale: „Nu sunt de acord cu această ordine, cred că pe primul loc ar trebui să fie lipsa locului de muncă pentru că în ziua de astăzi sunt puține locuri de muncă și nu mai au unde lucra bieții oameni cu toate că își doresc, pentru că trebuie să-și crească copiii și să le asigure un viitor. Cred că dezvoltarea agroturismului ar fi ideală ca să nu ne mai confruntăm cu lipsa banilor” (C.O., primar, Horea).

Agroturismul sau, mai general, turismul era soluția economică cea mai frecvent invocată pentru rezolvarea unor probleme precum cea a banilor, prin crearea de locuri de muncă: „Problema locurilor de muncă, după părerea mea, poate fi rezolvată prin mai multe investiții în turism. Ar ajuta foarte mult țărani să-și dezvolte o afacere individuală. La noi sunt puține locuri de muncă, în Câmpeni⁸ la fel și eu cred că turismul ar merge foarte bine dacă s-ar extinde” (V.L., Albac).

Autoritățile aveau însă o imagine mai complexă asupra soluțiilor, făcând trimitere la „crearea de întreprinderi mici și mijlocii care să absoarbă cât mai multă forță de muncă de aici din zonă” (T.T., primar, Albac).

Unele opinii legau rezolvarea problemei locurilor de muncă de dezvoltarea regiunii Munților Apuseni în ansamblul ei: „Să reînvie tricotatele de la Câmpeni, [minele] de la Roșia Montană, Filatura din Abrud⁹, să reînvie industria. Că mai demult circulau cinci autobuze, acuma numai unul...” (M.I., învățător, Horea).

În ceea ce privește sănătatea, o primă problemă semnalată era legată de activitatea medicilor: „La noi în sat este o problemă cu medicul, el face de gardă în Câmpeni sau în altă parte, nicidecum la noi în sat” (I.V., Scărișoara).

Dacă în satele centru de comună asistența medicală era, mai mult sau mai puțin, asigurată, nu același lucru se întâmplă în toate satele aparținătoare: „Lipsă personal medical... Nu știu cum e regulamentul la sănătate, dar să fie mai mulți [medici] că-s o grămadă de bătrâni sus pe dealuri... Își mai fac ei și singuri câte o injecție” (M.I., învățător, Horea).

Mai în gluma, mai în serios, pentru rezolvarea problemelor de sănătate, sportul era indicat drept una dintre soluții: „Pentru mai multă sănătate recomand oamenilor să facă mai mult sport” (P.H., Albac). Se făcea trimitere și la asistența medicală gratuită: „Pentru sănătate sunt de părere că ar trebui să li se asigure persoanelor care nu au venituri asistență medicală gratuită” (P.G., Albac). Răspunderea persoanei bolnave era și ea invocată: „În primul rând ar trebui să se ocupe persoana în cauză de ea și apoi doctorul să

se îngrijească de sănătatea persoanei respective” (F.I., Albac). Era adusă în discuție și problema medicamentelor subvenționate : „Să se dea medicamente subvenționate, că numai la începutul lunii se dă și care prinde, prinde, care nu, nu” (F.A., patroană, Albac).

Satisfacțiile față de asistența medicală la nivel local, acolo unde ele existau, lăseau însă loc altor aspirații : „Doctor este și este foarte bun, dar poate că un azil de bătrâni nu ar strica, că aicea sunt mulți bătrâni” (F.B., 82 ani, Albac).

Comentariile generale ale preotului din Scărișoara au fost, considerăm noi, relevante pentru ansamblul problemelor vizate aici : „Satul acum e depopulat, e îmbătrânit... a scăzut mult numărul de creștini. Nu ne pare bine și e rău pentru comună. Eu știu cum stau lucrurile că văd cum înainte botezam o sută pe an și înmormântam douăzeci. Acum cam tot atâția înmormântez, dar botez șase-șapte, cu țigani cu tot. Iar cu celelalte probleme... cam așa e! Dar avem și oameni – e drept că puțini – care se descurcă financiar. Însă majoritatea sunt necăjiți, nu sunt angajați, nu-și pot câștiga o pâine și trăiesc din ajutorul social deși o parte sunt apti de muncă. Cu sănătatea... dacă-i întrebăm, fiecare are câte o boală... că asta vine odată cu sărăcia și necazurile. Eu cred că alimentația proastă e cauza. Nu mai mănâncă atâtea produse naturale [pentru] că nu mai cresc toți animale – crescutul lor nu se plătește, vrei să vinzi o vacă pe care ai crescut-o doi-trei ani și iei pe ea șase-șapte milioane¹⁰? Locuri de muncă nu sunt aici... e drept, nici înainte nu erau cine știe ce, dar se angajau pe la Câmpeni, la Gârda... acum nici cei ai locurilor menționate nu mai găsesc.... Mai sunt vreo doi-trei locuitori care fac naveta la Montana Câmpeni¹¹... și cam atât știu eu” (B.A., preot, Scărișoara).

Impactul anchetei sociologice la nivel comunitar

În cercetările din microregiunea Albac-Scărișoara-Horea, o întrebare destinată inventarierii impactului anchetei sociologice

a fost inclusă în ghidul de restituire a rezultatelor : *Așa cum probabil cunoașteți deja, în vara acestui an o echipă de cadre didactice și studenți de la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia a efectuat o cercetare sociologică în satul dumneavoastră. Cum a privit satul această investigație ? S-a discutat în sat după plecarea noastră ? Dacă da, cei care au discutat erau dintre persoanele care au răspuns întrebărilor noastre ? La ce se refereau discuțiile ?*

La această întrebare, majoritatea celor intervievați au declarat că nu știu (nu au auzit) să se fi discutat ceva. Unii au spus că au discutat mai mult tinerii : „S-a discutat. Tineretul era destul de mulțumit, le-a plăcut subiectul chestionarului” (S.V., Horea). Alții au specificat faptul că discuțiile au vizat mai ales conținutul chestionarului : „Așa și așa, cei care au discutat cu dumneavoastră au spus și celorlalți oameni, fie din familia lor, fie vecini. Discuțiile se refereau la subiectul chestionarului aplicat” (C.O., primar, Horea).

Dintre cei care reținuseră discuțiile de după anchetă, unii remarcau utilitatea acesteia : „S-a discutat și s-a privit cu viu interes prezența lor (a studenților, n.n.) și [oamenii au fost] încântați că cineva se mai gândește la comuna lor și să facă un lucru bun în sat. O parte au vorbit și o parte nu. Au aflat și cei care au fost chestionați și au discutat despre ce i-ați întrebat. Nu îmi mai amintesc exact, dar am discutat și în Consiliul Local despre unele întrebări pe care le-ați pus” (T.T., primar, Albac).

Speranțele unor soluții concrete la problemele comunitare au apărut și de această dată, probabil după logica bazată pe faptul că „o cercetare este un lucru serios și precis se face ceva după ea” : „Au discutat și cei care au răspuns dar și alți curioși care nu au fost «băgați» în seamă de dumneavoastră. Discuțiile lor s-au referit la faptul că întrebările puse au fost foarte importante și că speră să fie rezolvate problemele” (C.A., Horea). Totuși, în raport cu implicațiile practice ale anchetei, o anumită îndoială era prezentă în comentariile celor intervievați : „Treaba asta nu e rea, dar nu știu cât se ia în

considerare” (F.A., Albac); „Am auzit discutându-se, unii spun că nu are rost o cercetare, alții spun că e benefică” (D.E., Scărișoara); „Am discutat cu cel la care ați fost și nu mai știu exact ceva. Știu că zicea ceva de genul că e o muncă în plus” (F.C., consilier, Horea); „Da, s-a discutat în sat. Oamenii știau despre ce este vorba în chestionar, a fost bine-venită cercetarea, dar cred că nu se poate face nimic” (I.V., Scărișoara).

Discuțiile s-au purtat în sat, între vecini, la biserică și la birt. Unii au interpretat într-o manieră personală scopul anchetei și s-au simțit direct vizați: „Am auzit și au auzit vecinii zvonuri că L.M. vrea să-mi ia casa și grădina că de-aia ați venit pe aicea. În rest nu am vorbit cu nimeni, dar io nu știu de unde au venit zvonurile. Pe la ele [vecinele] nu a fost nimeni că numa' la mine ați venit. Apăi am discutat, dar mai mult că m-au întrebat de L.M. și că ce ați vrut să știți” (F.B., 82 ani, Albac).

Concluzii și deschideri

În rândurile care urmează ne vom concentra cu deosebire asupra valențelor euristice ale restituirii rezultatelor, valențe puse în evidență de investigațiile noastre din microregiunea Albac-Scărișoara-Horea. Pe scurt, ce aduce nou restituirea rezultatelor în materie de informație pentru organizatorul anchetei sociologice?

Am constatat mai întâi faptul că, atunci când este vorba de ierarhii ale problemelor comunitar-teritoriale sau ale problemelor personale și de familie, prin restituirea rezultatelor au fost confirmate unele dintre aceste ierarhii și au fost infirmate altele. Eventua-

lele neconcordanțe la acest nivel pot fi valorificate în direcția aprofundării cercetărilor, eventual printr-o perfecționare a chestionarului ca instrument principal al investigațiilor.

Restituirea rezultatelor pare a fi o metodă adecvată pentru identificarea soluțiilor la problemele majore reținute prin anchetă. Stabilirea nivelului de responsabilitate, așa cum ni se relevă el în dialogurile cu actorii locali (cetățeni și autorități) poate reprezenta principalul câștig al restituirii rezultatelor ca instrument de cunoaștere în profunzime a problemelor comunitar-teritoriale (vezi tabelul 5).

Restituirea rezultatelor a adus în prim-plan și probleme comunitar-teritoriale nevizate de anchetă, cum ar fi problema aprovizionării cu medicamente sau problema asistenței medicale generale. Este de remarcat și faptul că deși cercetările s-au concentrat în satele centre de comună, multe comentarii înregistrate pe parcursul restituirii rezultatelor au făcut trimitere și la problematica specifică a celorlalte sate: izolare, mentalitate tradițională, înzestrări de infrastructură reduse și un efort continuu și ridicat necesar pentru asigurarea supraviețuirii.

Putem acum conchide că valențele restituirii rezultatelor anchetei noastre din microregiunea Albac-Scărișoara-Horea au fost relevante în aceste două direcții: 1) dezvoltarea și aprofundarea cunoașterii reprezentărilor, opiniilor și atitudinilor actorilor locali și 2) confruntarea reprezentărilor locuitorilor cu cele ale autorităților locale și realizarea transferului de date asupra acestor reprezentări de la locuitori la autorități.

La capitolul deschideri, abordarea cu mai mult curaj a dimensiunii intervenției rămâne o problemă importantă.

Note

1. Laboratoare sau centre de cercetare care au în obiectiv un teritoriu bine delimitat și problemele sale specifice.
2. Rata sărăciei este calculată conform metodologiei elaborate de Banca Mondială și Comisia Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale (CASPI), prin luarea în calcul a unor variabile demografice (mărimea gospodăriei, compoziția pe sexe, vârstă etc.), a unor caracteristici ale

- membrilor gospodăriei (educația și/sau ocupația), date privind calitatea locuinței și accesul la utilități publice, precum și caracteristici teritoriale (mărimea localității, caracteristici demografice, economice etc.). Vezi și Lucian Pop (coord.), *Harta Sărăciei în România. Metodologia utilizată și prezentarea rezultatelor*, București, CASPIS, 2004.
3. Program de dezvoltare rurală.
 4. Drumul Horea-Huedin face legătura între județele Alba și Cluj și ar deschide calea pătrunderii turiștilor din Ungaria și alte țări europene.
 5. Sat în comuna Scărișoara, la 10 km distanță de satul de centru.
 6. Sat în comuna Horea.
 7. Sărăce în substanțe nutritive.
 8. Orașul cel mai apropiat de microregiune.
 9. După căderea comunismului, industria a decăzut în zonă. Fabrica de tricotaje din Câmpeni, exploatarea minieră de la Roșia Montană și Filatura din Abrud asigurau numeroase locuri de muncă în perioada comunismului.
 10. Mai puțin de 200 de euro.
 11. Fabrică de mobilă.

Bibliografie

- Bergier, B. (2000). *Repères pour une restitution des résultats de la recherche en sciences sociales. Intérêts et limites*. Paris: Harmattan.
- Blancherie, J.-M. (2001). Intelligence Territoriale: les voies d'un développement cohérent et durable. <http://www.i-km.com/it.htm>.
- Blancherie, J.-M., Badénès, F. (2004). Quelques pistes de réflexion et d'action pour des dispositifs opérationnels d'Intelligence territoriale. <http://www.i-km.com/article-veillemagazine.htm>.
- Buțiu, C.A. (2006). Probleme și oportunități de dezvoltare în Munții Apuseni. Reprezentări comparate în microregiunea Albac-Scărișoara-Horea (județul Alba). *Studii și cercetări în domeniul științelor socioumane*, vol. 15, 206, Cluj-Napoca, 147-163.
- Corbineau, B. (2005). Intelligence territoriale et société en réseau – les médiathèques de proximité, portails de la connaissance. http://isdm.univ-tln.fr/PDF/isdm22/isdm22_corbineau.pdf.
- Dumas, Ph. (2003). Entre la création de contenus et l'intelligence territoriale: la dimension éthique. http://archivesic.ccsd.cnrs.fr/sic_00000537.en.html.
- Ferrari, E. (2006). Approche de l'Intelligence Territoriale (IT). <http://blog.mitic.corse.fr/index.php?2006/05/18/152-approche-de-lintelligence-territoriale-it>.
- Gaucherend, A. (2006). Introduction à la notion d'Intelligence Territoriale, http://intellitoria.viabloga.com/files/presentation_2.pdf.
- Girardot, J.-J. (2005). Intelligence territoriale et participation. <http://labiso.be/ecolloque/forums/read.php?3,197,197>.
- Mucchielli, R. (1976). *Psycho-sociologie d'une commune rurale*. Paris: Entreprise Modern d'Édition – Libraires Technique, Les Editions ESF.
- Pascaru, M., Millea, V., Popeiu-Cărășel, El. (2002). Antreprenoriatul și vaca de muls. Din rezultatele unei investigații de fundamentare sociologică a unui studiu de fezabilitate privind colectarea laptelui într-o comună din Munții Apuseni (Lupșa, jud. Alba). În *Lucrările științifice ale simpozionului internațional Universitaria Ropet 2002. Științe socioumane, restructurare și reconversie*. Petroșani: Editura Focus, 116-121.
- Pascaru, M. (2003). Restituirea ca instrument în cercetarea-intervenție. Valorificarea restituirii pentru ierarhizarea problemelor locale și susținerea dezvoltării comunitare. În *Anales Universitatis Apulensis*, Series Asistență Socială, 3/2003, 37-43.
- Sandu, D. (1999). *Spațiul social al tranziției*. Iași: Editura Polirom.
- Sandu, D. (2005). *Dezvoltare comunitară*. Iași: Editura Polirom.

Anexă

Chestionar (selecție)

- 1.1. *În această perioadă, numită și „de tranziție”, numeroși români se plâng de o serie de probleme cu care se confruntă în viața de zi cu zi. Vă rugăm să ne spuneți care sunt principalele probleme cu care vă confrunțați dumneavoastră personal în această perioadă ?* 1) Lipsa banilor ; 2) Probleme de sănătate ; 3) Lipsa locului de muncă ; 4) Altă problemă (care).
- 1.2. *În opinia dumneavoastră, care sunt principalele probleme care ar trebui rezolvate în acest sat ?* 1) Drumurile ; 2) Aprovizionarea cu apă ; 3) Telefonul ; 4) Receptarea programelor TV ; 5) Altă problemă (care).
- 1.5. *Ce credeți că s-ar putea dezvolta mai bine, pe viitor, în acest sat ?* 1) Cultura plantelor de câmp ; 2) Pomicultura ; 3) Creșterea animalelor ; 4) Prelucrarea laptelui ; 5) Prelucrarea cărnii ; 6) Turismul ; 7) Comerțul ; 8) Meșteșugurile ; 9) Industria lemnului ; 10) Altă activitate economică (care).

Ghid de interviu – Albac (selecție)

1. Așa cum probabil cunoașteți deja, în vara acestui an, o echipă de cadre didactice și studenți de la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia a efectuat o cercetare sociologică în satul dumneavoastră. Cum a privit satul această investigație? *Sugestii-cheie* : S-a discutat în sat după plecarea noastră? Dacă da, cei care au discutat erau dintre persoanele care au răspuns întrebărilor noastre? La ce se refereau discuțiile?
2. Una dintre întrebările din cercetarea de care pomeneam se referea la principalele probleme personale cu care se confruntă oamenii de aici. Din analiza rezultatelor a reieșit următoarea clasificare: 1) lipsa banilor (77,6%), 2) problemele de sănătate (46,9%) și 3) lipsa locului de muncă (36,7%). Sunteți de acord cu această ordine? Care ar fi soluțiile la fiecare dintre aceste probleme? *Sugestii-cheie* : 1) Soluții pentru lipsa banilor ; 2) Soluții pentru problemele de sănătate ; 3) Soluții pentru lipsa locului de muncă.
3. O altă întrebare a avut în vedere problemele satului sau ale comunei. Aici rezultatele cercetării noastre arată următoarea ordine: 1) drumurile (81,6%), 2) receptarea programelor TV (40,8%) și 3) aprovizionarea cu apă (36,7%). 3.1. Sunteți de acord cu această ordine? Care ar fi soluțiile la fiecare dintre probleme? *Sugestii-cheie* : 1) Soluții pentru drumuri ; 2) Soluții pentru receptarea programelor TV ; 3) Soluții pentru aprovizionarea cu apă.
4. La întrebarea referitoare la domeniile care au cea mai mare șansă să se dezvolte în Albac, răspunsurile adunate de noi dau următorul clasament: 1) turismul (98%), 2) creșterea animalelor (79,6%) și 3) industria lemnului (77,6%). 4.1. Sunteți de acord cu acest clasament? 4.2. Ce credeți că împiedică acum gospodăriile să câștige suficienți bani din turism, creșterea animalelor și industria lemnului?

Primit la redacție : ianuarie 2007